

TRACTATUS SECUNDUS.

DE LEGIBUS.

CAPUT I.

DE NATURA, ET OBLIGATIONE LEGIS IN GENERE.

DUBIUM I.

Quid sit Lex, sive Præceptum?

90. Quid sit Lex? — 91. Quis ad eam teneatur? — 92. An Lex iniqua obliget? — 93. An in dubio de justitia teneamus Legem? (Vide etiam n. 99.) — 94. An Leges late à Tyrannis obligant? — 95. An obliget Lex non promulgata? — 96. Quid notandum circa Promulgationem Legis? — 97. Quid circa Legem dubiam? Et in dubio an Lex existat? an adsit causa excusans? an Lex sit promulgata? an usu recepta? — 98. Quid in dubio, an Superior sit legitimus? Et an excedat suam potestatem? — 99. Quid in dubio an Lex sit justa? Vel an Lex præcipiat? Vel an eam impleveris? — 100. An Lex humana possit præcipere actus internos? Et an prohibere externos occultos? Vide ibid quær. III. An in dubio, si res sit licita, subditus teneatur obedire?

90. — « RESPONDEO: Lex et præceptum, prout h̄c indistincte accipitur, est recta agendorum, aut omittendorum ratio. Intērim, cum a Superiore non Communitati, sed alicui tantum, aut aliquibus in particulari, aliquid præcipitur, non appellatur Lex, sed præceptum tantum. Suar. Laym. Bonac. d. I. q. I. p. I. Undē resolves.

91. — « 1. Ad Legem, seu Præceptum quis tenetur, non ad consilium: cum hoc tantum dirigat, illud verò obliget, *ibid.*

92. — « 2. Cum iniqua Lex est et contra rationem, non obligat: quia deficit a rectitudine. *ibid.*

93. — « 3. Cum dubium est de justitiā, teneris lege: quia legislator possidet jus præcipiendi; idemque regitur altiore consilio, ac potest habere rationes subditis occultas. Addit Suarez, etiam obligare, licet contra justitiam legis sint rationes probabiles, quia alias nimia daretur licentia legibus non parendi, cum vix possint esse tam justæ, quin aliqua apparet

DE NATURA, ET OBLIGATIONE LEGIS DUB. I.

79

* ratio dubitationem movere possit. *Suar. l. I. c. 9. Bon. p. 8.*

* n. II. * (Vide n. 99.) *

94. — « 4. Leges, et sententiæ latæ a Tyrannis obligant, si iū pacificè Regna possideant, et a Republicā tolerentur. Nec obstat, quod sententia judicis illegitimi dicatur esse nulla, id enim verum est de sententiā, prout est præcisè a Tyranno; non autem prout est a voluntate, saltem interpretativa, et implicitâ Republicæ, quæ dum Tyrannum, et judices ab eo constitutos repellere nequit, tacite confert iis potestatem gubernandi, eorumque leges, et acta ratificat. *Less. l. 2. c. 29. d. 9. Salm. d. 10. sect. 3. n. 14.* * (Idem dicunt *Salm. c. 2. n. 10. cum Pal. etc.*) *

95. — « 5. Non tenetur quis ad legem, nisi promulgata sit, sive denuntiata. *S. Th. l. 2. q. 90. Laym. l. I. t. 4. c. 3. Molina, Salas, Suarez, et alii communiter.*

96. — Circa promulgationem Legis, I. Notandum est id quod docet *S. Thom. l. 2. q. 90. art. 4. Promulgatio necessaria est, ut lex habeat suam virtutem. Et in c. In istis Dist. 4. habetur: Leges tunc constitui, cum promulgantur. Ratio, quia lex nequit obligare, nisi perveniat per promulgationem ad notitiam Communitatis. Hinc lex non obligat, si denuntietur tantum personis particularibus. Ita *Scotus de Just. l. I. q. I. ar. 4. Suar. de Leg. l. 3. c. 17. a. n. 5. Palaus tr. 3. D. I. p. II. n. 6. et Salm. c. I. n. 75. cum Tapia, et Diana.* Hinc infertur quod, si quid sciret aliquam legem esse conditam, non teneretur eam servare, nisi postquam esset promulgata: ut *Palaus l. c. p. 10. n. 2. Salm. n. 76. et Less. l. 2. c. 21. n. 44.* Sufficit autem ad obligandum, quod lex communiter et solemniter publicetur in locis, ita ut possit pervenire ad notitiam majoris partis Communitatis, licet a singulis ignoretur. Vide *Salm. ib. 77. 78. et 79.**

II. Notandum circa modum promulgationis, quod leges Cæsareæ, sive Principum subjectorum Imperatori, debent promulgari in singulis Provinciis, seu Civitatibus Metropolitanis; et non obligant, nisi post duos menses a promulgatione. *Auth. Ut factæ nove. Coll. 5. (V. Not. II, pag. 320.)*

Sed queritur I. An Leges Pontificiæ (et aliorum Principum non subjectorum) ut obligent, promulgari debeant, non solum Romæ (sive in Curiâ), sed etiam in singulis Provinciis? *Prima* sententia affirmat, et hanc tenent plures graves Auctores, ut *Becanus de Leg. q. 5. n. 5. Nat. Alex. Theol. lib. 4. Art. 3. Reg. 25. Continuat. Tourn. tom. 2. de Legib. sect. 4. Cabassut. Theor. Jur. l. I. c. 4. n. 4. cum Medina, Angel. etc. et probabilem vocant *Sylcius tom. 2. in I. 2. q. 96. art 4. Concl. 3. Anacletus, Roncaglia, et alii.* Citatur pro hac sententia etiam *Cajetanus*, sed *Cajetanus* aliud non dicit, quām quod Leges Canonicae non obligant ignorantes. Citatur etiam *Lessius*, sed *Lessius l. 2. c. 22. n. 89.* loquitur tantum de Legibus, quæ contractus irritant. Citatur quoque *Dom. Soto*, sed *Soto de Just. l. I. q. 1. ar. 4.* potius loquitur de legibus inhabitantibus, aut revoca-*

toriis Privilegiorum. Fautores autem hujus primæ sententiae principaliter fundantur in *Authenticâ* mox supra relatâ, *Ut factæ novæ*, et aiunt quod ubi non adest specialis dispositio Legis Canonice, standum Civili, prout insertur ex c. 2. de *Noo. Op. nunc.* in quo dicitur: *Sacrorum statuta Canonum Principum constitutionibus adjuvantur.* Præterea inquiunt, nimis esse durum Fideles totius Orbis Christiani obstringere ad servandas leges tantum Romæ publicatas. Sed adhuc juxta hanc priam sententiam excipi debent Bullæ insertæ in Bullario, quoniam hæ sunt jam corpus legum; et in hoc omnes conveniunt; ut testatur *Cardinalis Petra in Preml. c. 4. n. 50 et 54.*

Secunda verò sententia valde communis, et probabilior id negat, tenetque Leges Pontificias obligare Fideles solâ promulgatione Romæ peractâ; ita *Suarez de Leg. l. 3. c. 16. n. 8. Bon. eod. tit. D. 1. q. 1. p. 4. n. 16. vers. Concedo. Laym. l. 1. tr. 4. c. 3. n. 4. Azor. p. 1. l. 5. c. 3. vers. In hac q. Castrop. de Leg. tr. 3. D. 1. p. 11. n. 4. Carden. in 1. Crisi D. 9. c. 20. art. 12. Ferrar. Bibl. tom. 4. verb. Lex. art. 2. n. 5. Salm. tr. 11. de Leg. c. 1. ex n. 86. cum Valent. Navar. Vasq. Menoch. Pontio, Diana, et Salas. Ratio hæc est: Nulli dubium quod lex, ut vim habeat obligandi, debet esse promulgata, alias ad notitiam subditorum pervenire non posset; sed quod ad promulgationis modum pertinet, hoc ab arbitrio et intentione Legislatoris pendet. Hinc observavi (prout etiam *Salmantenses* pro certo testantur) quod inter omnes DD. adhuc inter Adversarios, non est qui neget, opus non esse de natura, ut lex obliget, quod in qualibet Provincia publicetur, sed satis est quod promulgetur in Curiâ Legislatores, sicut de facto etiam in Hispaniis (scribunt iudicem *Salmantenses*). Leges Regiæ, eo quod Rex ibi non tenetur Cæsareas servare, tantum Matriti promulgantur. Et sic pariter Bullæ Pontificiae ut plurimum juxta usum jam receptum, tantum Romæ promulgantur locis ibi ad id destinatis; et vigore hujusmodi Constitutionum deinde omnes causæ Ecclesiastice judicantur. Contra autem Sedes Apostolica, cum vult aliquam legem non obligare, nisi post publicationem factam in Provinciis, id exprimit, sicut expressit in Interdicto ad Ecclesia, imposto a Concilio Lateranensi IV adversus Medicos, qui pergunt ad assistendum Infirmis, antequam illi Confessionem expleverint, ut præcipitur in cap. *Cum infirmitas de Pœnit. et remiss.* Et sic etiam expressum fuit a Concilio Tridentino. Sess. 24. c. 1. circa invaliditatem Matrimoniorum clandestinorum.*

Hoc posito, cum Pontifex statuit, suas Bullas tantum Romæ publicari, minimè verisimile est, quod ipse non alias Provincias, sed solam Romanam obligare intendat. Cum Papa tantum Romanos obstringere vult, solet peculiaria Edicta emanare (et hæc Italico idiomate efformatum); sed Statuta per totam Ecclesiam condens, eaque solemniter promulgans cum Clausulis obligatoriis, procul dubio præsumuntur omnes Fideles obligare velle, statim ac ipsis notitia pervenerit. Quæ notitia facile est, ut ē

Româ ad Provincias perveniat; Romæ enim convenient omnes ferè Nationes, et omnes Prælati habent ibi suos Procuratores, qui ordinariè satagunt suos principales de novis Bullis, quæ promulgantur, certiores facere. Præterea, quod Leges Pontificiae obligent statim ac solemniter promulgantur, id clarè deducitur ex c. 1. *Ad hæc. de Postulat. Prælat.* uti dicitur: « Non sit nec cessarium, cum Constitutio solemniter editur, aut publicè promulgatur, ipsius notitiam singulorum auribus per speciale mandatum inculcare; sed solùm sufficit ut ad ejus observantiam teneatur, qui noverit eam solemniter editam, aut publicè promulgatam. » Notetur, solemniter editam, aut publicè promulgatam. Qui igitur notitiam certam habet de aliquâ Bullâ jam solemniter Romæ promulgatâ, bene tenetur ad eam servandam. Idem satis insertur ex cap. *Quia cunctis 1. §. Nec obstaret, de Concess. præben. in 6.* ubi habetur: « Lex, seu Constitutio, vel Mandatum nullos adstringunt, nisi postquam ad notitiam per venerint eorumdem, aut nisi post tempus, infra quod ignorari minimè debuissent. » Ergo quisque tenetur leges illas observare, quarum notitia jam ipsi pervenit, cum illæ jam promulgatae fuerint modo, quo Legislator eas promulgare potest. Nec est dubitandum, quin Papa adstringere possit omnes Fideles ad observantiam Bullarum suarum per solam promulgationem Romæ factam, sicut quilibet Princeps (prout omnes Auctores admittunt, ut supra vidimus) obligare suis legibus valet cuncta sua Regna per solam publicationem in sua Curia expletam.

Sed quod magis nostræ sententiae vim præbet, sunt duæ Clauses quæ apponi solent in his Bullis, quæ Romæ promulgantur, locisque consuetis affiguntur. Altera clausula sic dicit: « Ut autem præsentes litteræ ad omnium notitiam facilius deveniant, et nemo illarum ignorantiam allegare valeat, volumus illas ad valvas, etc. affigi, et publicari, sive publicatas omnes et singulos quos illæ concernunt, perindè arctare et afficere, ac si unicuique eorum personaliter intimatae fuissent. » Altera dicit: « Volumus autem, ut præsentium litterarum transumptis, etiam impressis, manu alicuius Notarii publici subscriptis, et sigillo personæ in dignitate Ecclesiastice constitutæ munitis, eadem prorsus tam in judicio, quam extra illud ubique adhibeatur observantia, ac si unicuique forent exhibitæ, vel ostense. » Hæc autem Clauses nimis disertè ostendunt, mentem Pontificis esse, velle omnes Fideles obstringere ad hujusmodi Statuta independenter ab eorum publicatione in singulis Provinciis. Et *Sylloius*, ac *Roncaglia*, quamvis admittant ut probabilem primam sententiam, habent tamen ut certum, quod omnes Bullæ cum prefatis Clauses Romæ promulgatae obligent per se absque alia promulgatione. Cæterum, recte ait *Roncaglia*, quod ex relatis verbis talium Clauses firmum adduci potest argumentum pro primæ sententiae probabilitate respectu ad eas Bullas, ubi prædictæ Clauses desunt; nihil enim in legibus frustra appositum supponit.

nendum, et Clausulæ illæ omnino essent superfluæ, si omnes Bullæ Romæ publicatæ etiam sinè talibus Clausulis obligarent antè quamlibet aliam publicationem in Provinciis; modò (excipit) in aliquo loco consuetudo non vigeret indifferenter amplectendi Bullas Romæ quocumque modo promulgatas.

Quærerit autem *Sylvius* loco supra citato vers. Petes, an Episcopi teneantur promulgare, aut satagere, ut alii observent omnia Pontificia Statuta jam Romæ promulgata? Et sic respondet: « Teneri » curare ut observentur, quando Pontifex significat se velle quod » sua lex ubique obliget, etiam absque aliâ promulgatione alibi » factâ. Non tenentur tamen curare, ut promulgentur, nisi vel » mandatum pontificium ad eos dirigatur, vel rationabiliter judi- » cent, promulgationem in suis Dioecesisbus esse necessariam. » Nihilominus qui legis notitiam habent, ad eam obligari viden- » tur, nisi illa recepta non fuerit, vel per non usum ejus obligatio- » desierit. Ceterum, si Pontifex non significet esse opus aliâ pro- » mulgatione, neque mandatum dirigat ad Ordinarios, probabile » est, quod ipsi non tenentur legem promulgare, vel curare ut » observetur, nisi fructum notabilem ex talis legis promulgatione » in suis Dioecesisbus expectent. Possunt enim tunc interpretari, » mentem Pontificis esse, quod lex in diversis Provinciis tunc » observari, vel promulgari caretur, quando Ordinarii existima- » verint ita esse pro suis locis expediens et utile. » Idem scribit *Diana in Summâ v. Lex. n. 18. cum Wiggers, et Maldero*, dic- » ens: « Quando Pontifex non significat opus esse aliâ publicatione, » et non præcipit Ordinariis, ut servari eam (*legem*) faciant, nec » populis ut servent, non tenentur publicare, et observari curare, » nisi pro loco sperent fructum, nam mens Pontificis generalem » legem præscribentis est, ut ubi cum fructu fieri potest, curetur » observari. »

Præterea probabiliter aiunt *Suarez de lege l. 2. c. 33. n. 8. et Layman eodem tit. c. 2. n. 7. cum Molina, et Soto*, quod leges pontificiæ, que infirmant aliquem contractum suapte naturâ validum (prout fecit Bulla S. Pii V, quoad contractus censuales) vel quæ jurisdictionem auferunt, v. gr. in Sacramento Pœnitentiæ, circa has benignè interpretari possumus, mentem esse Pontificis, quod nolit eas effectum habere, nisi postquam fuerint in Dioecesisbus promulgatæ, alioquin ipsæ redundant in detrimentum plurimorum, qui illas invincibiliter ignorarent. Secùs autem est res- » pectu pœnarum, quæ statuunt adversus Clericos male ordinantes, et Episcopos male ordinantes, prout Sixtus V declaravit (præsertim quoad simoniae promoto, et promoventes, nam quoad alias Bulla Sixti per aliam Bullam Clementis VIII 4c. Romanum, fuit reducta ad terminos Concilii Trid.) Sicut etiam secùs procedit in legibus irritantibus actum aliquem ob defectum solemnitatis; quæ leges, postquam obligandi vim habuerant, etiam respectu Ignorantium valent, ut dicunt *Sanchez de Matr. l. 3. D. 17. et l. 9. D. 32. n. 2. ac Layman l. c. cum Nao. et alii.*

Quærerit II. An, ut lex obliget, requiratur spatium duorum

mensium a promulgatione? Tres sunt sententiae. Prima dicit statim obligare. Ita *Salas, Vasq. Villal. etc. apud Salm. c. 1. n. 89.* Ratio, quia lex, cum promulgatur, jam in suo esse integro consti- » tuitur. Secunda dicit obligare statim, vel quasi, saltem existentes in Curiâ; alios autem non obligare, nisi post sufficiens tempus, plus minus juxta distantiæ locorum. Ita *Palaus tract. 3. D. 1. part. 11. n. 7. Suar. l. 3. c. 17. a. n. 7. item Montes. Gran. etc. ap. Salm. n. 90.* Tertia sententia probabilius dicit, quandò in lege non determinatur tempus ad obligationem, nullos obligare, neque in Curiâ existentes, nisi post duos menses a promulgatione; sed transactis duobus mensibus, jam arbitrio prudentum taxatis, omnes obligare. Ita *Soto de Just. lib. 2. q. 1. ar. 4. Bonac. t. 3. c. 6. concl. 2. n. 3. Sao. Le n. 8. Sylvest. eod. verb. q. 6. et Salm. n. 91. cum Valent. Reg. Men. Tab. et aliis.* Ratio, quia lex non obligat, nisi ejus notitia moraliter ad omnes subditos pervenire possit, ut eruitur ex *l. Leges C. de leg.* ubi: « Leges sacratissi- » mas intelligi ab omnibus debent, ut universi, præscripto eorum » manifestius intellecto, prohibita declinet. » Et ex *cap. de Con-cess. præb. in 6. v. Nec obstat*, ibi: « Lex, seu constitutio et man- » datum nullos adstringant, nisi postquam ad notitiam pervene- » rit corundem, aut nisi post tempus intra quod ignorari mini- » mè debuissent. » Hoc autem tempus quo lex humano modo pervenire possit ad aures subditorum, taxandum est arbitrio pru- » dentum, hocque arbitrium jam taxatum habemus in *Auth. Ut facta, etc.* ut supra dictum est: Ergo illi standum, ubi tempus non est determinatum.

97. — Adduntur hic variæ quæstiones circa Legem dubiam.

Quærerit, an in dubio, si lex existat, lex obliget? Respondetur minimè obligare post adhibitam sufficientem diligentiam ad inquirendam veritatem, præciso tamen scandalo, vel alio notabili inconvenienti, quia tunc possidet libertas. Ita communiter *Suarez t. 5. in 3. p. D. 40. sect. 5. n. 15. Sanch. Dec. l. 1. c. 10. n. 32 et 33. Pal. tr. 1. D. 3. p. 7. n. 1. Salm. de Leg. c. 2. n. 110. cum. Tap. Vill. Arao. etc.* Id expressè confirmant *D. Th. Quodlib. 14. de Verit. a. 3. ubi: Nullus ligatur per præceptum aliquod, nisi mediante scientiâ illius præcepti.* Scotus in *4. D. 3. q. 4. Nullus tenetur ad aliquod præceptum Divinum, nisi per aliquem idoneum et authenticum sibi promulgetur.* Item *Glossa in c. Cum sunt, de Reg. jur. in 6. In dubio nullum præsumi obligatum, ex Authent. Quibus modis.* Item *Glossa in cap. Ex parte de Cens. in dubio, liberum est sequi quod magis placuerit.* Item *N. SS. Bened. XIV Notif. 13. ibi: Non si debbono porre legami, quando non v' è una chiara legge che gl' imponga.* Id clare probatur ex *cap. Erit. Dist. 4. ubi S. Isidorus sic ait: Erit autem lex manifesta.* Item *ex c. Cum jure 31. de Off. et Pot. Jud. del. ibi: Nisi de mandato certus extiteris, exequi non cogeris quod mandatur.* Item *in cap. fin. de Transact. In his verò, ubi jus non invenitur expressum, pro-cedas aquitate servatâ, semper in humaniorem partem declinando.* Item *S. Leo in cap. Sicut quedam. Dist. 14. sic docuit: « In his*

» quæ vel dubia fuerint, vel obscura, id noverimus sequendum,
 » quod nec præceptis Evangelicis contrarium, nec Decretis
 » SS. Patrum inveniatur adversum. » Item Lactantius in lib. 3.
Inst. c. 21. dixit : « Stultissimi est hominis, præceptis eorum
 » velle parere, quæ utrum vera aut falsa sint dubitatur. » Ratio
 est, quia Deus sanè donavit homini dominium libertatis ex Apostolo (*1. Cor. 7.*) *Potestatem autem habens suæ voluntatis.* Et ex Ecclesiastico (*15. 14.*) : « Deus ab initio constituit hominem, et
 » reliquit illum in manu consilii sui. Adjecit mandata et præcepta
 » sua. Si volueris mandata servare, conservabunt te. » Quam-
 obrem possidet homo libertatem ad agendum quidquid vult,
 quod non constet a lege sibi vetitum, ut ait D. Th. (*in 4. D. 15.*
c. 2. a. 4. ad 2 et 9.) : *Illud dicitur licitum, quod nullâ lege pro-
 hibetur, ex 1. Necnon, ff. Ex quib. caus. maj. ubi : Omnia sunt
 permitta per legem, quæ prohibita non inveniuntur. Hinc Mel-
 chior Canus (in *Relact. 4. de Pœnit. part. 4. q. 2. prop. 3. n. 5.*)
 sic impugnat sententiam Scotti et aliorum, qui volunt peccatores
 teneri ad actum contritionis in quolibet die festivo : « Quoniam
 » (ait Canus) ignoro, undè ad hanc opinionem DD. illi venerint,
 » liberè possum, quod non satis exploratæ præceptum est, nega-
 » re. » Ac propterea D. Th. *Quodl. 9. art. 15.* dixit : *Periculosum
 est (determinare aliud esse peccatum mortale) ubi veritas am-
 bigua est, nempe si in jure Divino non invenitur determinata ex-
 pressæ. Et D. Antoninus *parv. 2. tit. 1. c. 11.* ait : Benè excusari
 ignorantiam, ut potè invincibilem, quantum ad ea quæ non sunt
 expressæ contra jus Divinum, vel naturale.**

Et idem dicendum cum *Salm. dicto n. 110.* et aliis, si dubi-
 tetur, an aliud comprehendatur sub lege : seu an lex exten-
 datur ad aliud. Idem in dubio, an incœperit legis obligatio ;
 secùs autem in dubio, an finierit. *Salm. ibid. n. 120. cum
 Laym. Sanch. Pal.*

Quid in dubio, an causa, quam habes, sit sufficiens ad te ex-
 cusandum a lege? Quidquid dicat *Salas*, verius est te teneri
 ad legem; quia tunc possidet lex antecedenter ad tuam liber-
 tam. *Salm. ibid. n. 112. cum Sanchez. Pal. etc.*

Quid in dubio, an lex sit promulgata? Legem non obligare
 tenent *Dicast. apud Croix lib. n. 190.* et *Salm. d. cap. 2. n.
 110.* Excipit tamen *Croix*, si lex fuerit jam usu recepta.

Quid in dubio, an lex usu recepta sit? Adsunt tres senten-
 tiæ. *Prima* sententia tenet tunc legem non obligare, saltem si
 sit pœnalis, ut *Azor. t. 1. lib. 2. c. 19. q. 12. Salas D. un.
 n. 169. et Dian. Tab. etc. apud Salm. de leg. cap. 2. n. 113.* Et
 universaliter de omni lege hoc tenent *Nao. Rebell. Felin. Dec.
 etc. apud Pal. de Consc. disp. 3. part. 7. n. 4.* et probable
 putant ipse *Pal. Sporer de Consc. c. 1. n. 81. ac Tamb. de
 Consc. c. 3. §. 7. verb. Legis.* Ratio, quia tunc, cum dubitetur
 de receptione Legis, dubitatur etiam, an Lex unquam obliga-
 verit; et ideo possidet libertas. Hanc autem opinionem dicunt
 esse probabilem, quia probabile putant esse necessariam accep-

tationem Legis ut ipsa obliget, juxta sententiam referendam
n. 138. Secunda sententia, quam tenet *Croix, lib. 1. n. 591.*
 dicit Legem obligare, si sit Ecclesiastica, secùs verò si sit Ci-
 vilis. *Tertia* tamen sententia sequenda affirmat Legem obli-
 gare. Et hanc tenent *Pal. loc. cit. n. 3. Sanch. Dec. lib. 1. c.
 11. et Salm. loc. cit. n. 114.* Ratio 1. quia cum constet de
 Lege, pro èa stat possessio, regula enim generalis est, ut fac-
 tum præsumatur, quod de jure faciendum erat, prout hæc præ-
 sumitur facta acceptatio. Ratio 2. quia Lex, cum jam lata et
 promulgata fuerit, non indiget acceptatione, uti prefati AA.
 censem : Saltē, ut rectè dicunt *Croix, lib. 1. n. 591. et Maz-
 zot. c. 6. q. 6.*, lex, modo non sit certè abrogata, antè accep-
 tationem jam habet vim obligandi; undè, licet quis non peccet
 contra legem, quia ipsa nondum est recepta, peccat tamen, quia
 eam non acceptat, prout dicemus *dict. n. 138.*

98. — Quid in dubio, an Legislator sit Superior legitimus?
 Negant *Vasq. Salas. Diana. et Arav. ap. Salm. c. 2. n. 118.
 in fin.* quia, cum dubium sit jus præcipendi, dubia etiam est
 possessio. Sed affirmandum cum *Sanch. Dec. lib. 7. c. 3. n.
 29. Croix l. 1. n. 593. cum Oviedo, et Salm. loc. cit. cum Tap.
 et Martin.* semper ac Superior est in pacificâ possessione suæ
 potestatis, tunc enim melior est ejus conditio jam possidentis
 jus præcipendi.

Quid in dubio, an Superior suam potestatem excedat? Tunc
 non teneri subditum obedire censem *Adrian. Rodr. Vasq.
 Salm. ap. Pal. de Consc. D. 3. part. 13. n. 1. et alii ap. Croix
 lib. 1. n. 594.* Sed rectè contradicunt *Nao. de Rest. c. 3. d.
 12. n. 252. Palauis n. 2. cum Tol. Mol. Az. Sa, etc. commu-
 niter, cum Sanch. Dec. lib. 6. c. 3. n. 4.* quia possessio stat pro
 potestate Superioris. Limitat tamen *Sanch. ib. et n. 23
 et 24. cum Sol. Lot. Lop. Tap. Salm. etc.* si res præcepta sit
 nociva subdito, vel tertio, aut valde difficilis vel molesta.

99. — An autem subditus teneatur obedire in dubio de jus-
 titiâ Legis? Negant *Dicast. et alii apud Croix lib. 1. n. 595.* quia
 tunc non habetur possessio pro jure Superioris. Sed omnino af-
 firmandum cum *Bon. de Leg. D. 1. q. 1. part. 7. §. 3. n. 11.* qui
 citat *Vasq. Suar. et Salas; Salm. de Leg. c. 1. n. 15. cum aliis
 communiter. Ratio, quia revera in dubio Superior possidet jus
 præcipendi. Excipiunt tamen DD. si lex sit nimis ardua, vel
 si grave damnum subdito afferat. Vide dicenda lib. 3. n. 617.
*Quær. V.**

Quid in dubio, an lex præcipiat, vel suadeat? Aut an obli-
 get sub gravi, vel levi? Resp. tunc Legem aut non obligare,
 aut non obligare sub gravi, ex regulâ juris 59. ff. de *Regulis
 jur.* Semper in dubiis benigniora sunt preferenda: Ita *Croix
 n. 596. cum Nao. Sanch. et contr. Laym.* Contra, in dubio, an lex
 sit abrogata, aut dispensata; vel adsit causa excusans a lege?
 ad eam tenemur ex communi. Vide *Spor. n. 82. Salm. n. 112.
 Tamb. n. 2. ll. cc. Croix n. 597 et 598.* Quid in dubio, an ad-

venerit, vel præterierit tempus obligationis legis? Resp. in dubio inceptionis, v. gr. an expleveris annos 21. non teneris ad jejunium, quia tunc possessio est pro libertate. Secùs in dubio præteritionis, v. gr. an in Sabbato transacta sit hora medie noctis, ne quis edere carnes, tunc enim possidet lex. Sic etiam si dubitas, an habeas annos 16 ad Professionem, vel an. 25 ad Sacerdotium, ne quis profiteri, aut ordinari. Ita communiter Laym. lib. 1. tr. 1. cap. 5. §. 4. Sanch. de Matr. lib. 2. D. 41. n. 4. et Dec. lib. 1. cap. 10. n. 38. Pal. tract. 1. D. 3. part. 8. a. n. 6. et Sal. c. 2. n. 120. cum Tapia, Diana, et Vilalob.

Quid in dubio, an legem impleveris? In dubio negativo teneris implere; secùs, in positivo. Carden. et Ills. cum Croix lib. 1. n. 600.

Circa materiam Legis humanæ nota sequentes quæstiones.

100. — Quæritur 1. An lex humana possit directè præcipere actus internos? Probabilius negant. *Salm. cap. 1. n. 66. cum S. Thom. Caj. Suar. Bon. etc. contra alios, quia Legislator humanus nequit judicare de internis.*

Quæritur. 2. An possit lex humana præcipere actus indirectè internos ob connexionem cum actibus externis? Distinguuntur: Potest, si actus interior per se cum exteriore conjungitur. Et dupli modo potest conjungi, vel tanquam forma constituens actum externum in esse morali actus virtutis: Sic requiritur consensus internus ad Matrimonium contrahendum, ad contractum ineundum, etc. Vel tanquam causa cum effectu: Et sic qui prohibet homicidium, prohibet etiam voluntatem occidendi. Ideo cap. Commissa. §. Cæterum, de Electione in 6. obligatur Clericus ad resignationem Beneficii, si receperit illud animo non se ordinandi intra annum. Ita *Salm. d. c. n. 69. cum Tapia, Caj. Pal. etc.*

Si verò actus interior per accidens conjugatur cum exteriore, tunc non potest præcipi a lege humanâ, putâ, si præcipiat dari eleemosyna ex verâ devotione, etc. Ita *Salm. ib. n. 70. cum. Suar. Pál. Tapia, etc. contra Caj. et Soto.*

Quæritur 3. An actus exteiiores occulti possint a lege humana prohiberi? Affirmat: et sic prohibetur sub excommunicatione heresia externa, licet occulta; sic sub irregularitate homicidium occultum. Actus enim occulti, licet non cadant sub iudicio, cadunt tamen sub lege, ut docet S. Th. Vide ib. n. 71 et 72.

Utrum autem in dubio, an res sit licita, teneatur subditus obedire? Negant Sylvest. Ang. Hostiens. etc. apud Sanch. Dec. lib. 6. c. 3. n. 19. qui dicunt, tunc eum nec teneri nec posse obedire, nisi prius inquirat a peritis, quod res saltem non sit certè illicita. Sed verius affirmit Sanch. loc. cit. cum Nao. Val. etc. ex D. Thom. de Verit. q. 17. a. 5 ad 4. qui docet non pertinere ad subditos, sed tantum ad Superiores inquirere de honestate rei præceptæ; ideoque bene potest et tenetur subditus obedire, semper ac ei non constet rei esse malam. Vide Croix

lib. 1. n. 439. Cæterum, præcisâ quæstione, an subditus de honestate rei præceptæ tencatur, vel non, prius inquirere ab aliis rei veritatem, communis est sententia omnium Theologorum tam recentium, quam antiquorum, qui docent in obscuris esse obediendum Superioribus, ubi non est certum peccatum: ita Sanctus Bonaventura in 2. D. 39. art. 1. q. 3. Gerson de Poll. noct. Consc. 3. Nyder in Consol. part. 3. c. 17. ubi citat Raymund. et Henr. Gandens. Halensem part. 2. q. 121. Membr. 3. a. 2. et sic docuerunt omnes qui de hac re egerunt. Ita etiam omnes Mysticæ Theologiae Magistri cum S. Ignatio Loyola in Epist. de Virt. Obed. ubi: « Est igitur haec ratio subjiciendi proprii judicii, non solùm sanctis viris usitata, sed etiam perfectæ obedientiæ studiosis imitanda, omnibus in rebus, que cum peccato manifesto conjunctæ non sunt. » Audiatur præcipue D. Bernardus (*de præcep. et Dispens. c. 12.*): « Quidquid vice Dei præcipit homo; quod non sit certum displicere Deo, haud secùs omnino accipendum est quam si præcipiat Deus. » Deinde sibi objicit: « Sed homines facile falli possunt. » Et respondet: « Sed enim quid hoc refert tuâ, qui conscientia non es? præsertim cum teneas de Scripturis, quia labia Sacerdotis custodiunt scientiam, etc. Ipsum proinde quem pro Deo habemus tanquam Deum in his, quæ non sunt aperte contra Deum, audire debemus. » Item Leo X (ut infert Casarubius *v. Declarare*, n. 4 et 5.) concessit Fratribus, Minoribus, ut possint in omnibus dubiis secura conscientia stare determinationi suorum Superiorum. Item S. Bernardinus Senensis in *Dialogo de Obed.* ait: « Ubi subditus rationabiliter dubitat an quod præcipitur sit peccatum, an non, tunc profectò obedere debet. » Item B. Humbertus (*in l. de Erud. Relig. c. 1.*): « Nisi aperte sit malum quod præcipitur, accipendum est acsi a Deo præcipiteretur. » Item Dionysius Carthusianus (*in 2. D. 39. q. 3.*): « In dubiis, an sit contra præceptum Dei, standum est præcepto Prelati, quia, etsi sit contra Deum, attamen propter obedientiæ bonum non peccat subditus. » Item Glossa in c. *Ad aures. D. Temp. Ord. lit. F in fine*: « Si verò dubium sit præceptum, propter bonum obedientiæ excusatur a peccato, licet in veritate sit malum. » Idem docuit prius D. Augustinus loquens de obedientia debita Superioribus temporalibus in c. *Quid culpatur. 3. Caus. 23. q. 1.* ubi: « Ergo vir justus, si forte sub Regi homine etiam sacrilego militet, recte potest illo jubente bellare, si quod sibi jubetur, vel non esse contra Dei præceptum, certum est: vel utram sit, certum non est; ita ut fortasse reum faciat Regem iniquitas impetrandi, innocentem autem militem ostendat ordo servandi. »

Quæro etiam hîc, an tenearis parere legi fundatæ in falsa præsumptione? Universe negat Rebel. ap. *Croix de Rest. n. 174.* Sed Mol. et alii ibid. ac Mazzot. de Leg. c. 5. q. 7. melius affirmant teneri ad legem, puta reficiendi damnum ex tuo animali causatum etiam sinè tua culpa: quia finis legis est, non solùm

punire culpam, sed etiam reddere homines cautores. Hoc tamen non anie sententiam Judicis. Si verò tuum animal non intulit damnum, sed juridice probetur intulisse, tunc non teneris solvere etiam post sententiam, præciso scandalo : et poteris compensare, si solvisti ; quia tunc lex esset certe injusta, falsum præsumendo, et in foro interno præsumptio debet cedere veritati, ex c. *Veritatem. Dist. 8.* Ita communiter. *Suar lib. 3. c. 23. et lib. 5. c. 24. Pal. tr. 3 D. 1. p. 4. n. 12. Sotus de Just. l. 1. q. 6. a. 4. Pontius de Matr. l. 5. c. 5. n. 6. Bon. D. 2. q. 1. g. 7. §. 3. n. 2. et 6. Salm. c. 2. n. 78.* cum aliis. Nec obstat dicere, quod Tridentinum irritans Matrimonia clandestina, mittitur præsumptione de fraudibus in illis occurrentibus, et tamen nemo dixit valere tale Matrimonium, ubi nulla revera intervenit frans : Item irritantur testamenta solemnitatibus carentia, ut fraudes videntur ; et nihilominus, licet fraus aliquando cesset, nec testamentum subsistit : sed in his et similibus casibus distinguenda est præsumptio juris, qua lex querit avertire pericula, quæ facile evenire solent, et tunc lex locum habet etiam in casibus qui fraude carent, a præsumptione facti, quod, si deest, lex meritò cessat.

DUBIUM II.

Quotuplex est Praeceptum.

- 101.** Praeceptum dividitur 1. In Affirmativum, et Negativum. — **102.** Dividitur 2. In Naturale, et Positivum. — **103.** Praeceptum autem Positivum dividitur in Praeceptum Divinum, et Humanum. — **104.** Quinam possint ferre Leges ? An Reges, et Respùbli ? An Papa ? An Concilia ? An Episcopi, Synodus, et Capitula ? An Abbatisse ? — **105.** Quid comprehendat Lex Canonica, et Civilis ? — **106.** An Declarationes S. Congr. et Decreta Rotæ habeant vim Legis ? An Leges Civiles obligent in Conscientiâ ? — **107.** De CONSUETUDINE : Et quæ conditiones requirantur ad statuendam Consuetudinem ? — **108.** De effectu Consuetudinis. Et quid si a Lege reprobetur ? — **109.** Quid si Consuetudo a Lege revocetur ? — **110.** DISSERTATIO de Potestate Pontificis, usque ad n. 153.

101. — « RESPONDEO : Praeceptum dividitur 1. universaliter in » affirmativum, et negativum. Illud est quod bonum præcipit, » hoc quod malum prohibet. Different inter se, quod Affirmativum obligat quidem semper, sed non ad semper, seu non pro omni tempore; v. gr. Honorandi sunt parentes, non semper, sed suo tempore. Negativum obligat, et ad semper. Vide *Bec. in 1. 2. t. 3. c. 1. q. 3.*

102. — « 2. In Naturale, et Positivum. Praeceptum naturale, » seu juris naturæ, est dictamen, seu judicium nostræ rationis, » quo per lumen nobis ab Auctore naturæ impressum statuimus, » quid agendum, et quid vitandum sit; quale est illud : Bonum » est faciendum, malum fugiendum. Ex quo præcepto generali

» particularia, v. gr. Deum esse colendum, nemini faciendum esse » injuriam, imò omnia præcepta Decalogi (exceptâ circumstantiâ » Sabbati) multaque alia derivantur. Præceptum positivum, seu » juris positivi est, quod liberâ Dei, vel hominum voluntate pos- » situm est, et ex eadem dependet, v. gr. Præceptum de Bap- » tismo, jejuno quadragesimali, etc.

» Porro quomodo Praecepta positiva mutari, ac variari possint, » ac soleant, naturalia vero semper maneant, vide apud *Scholas-* » *ticos, et Less. l. 2. de Jure, et Just. c. 2. d. 2.*

105. — » Resp. 2. Praeceptum Positivum dividitur in Praecep- » tum juris Divini, quod scilicet a Deo traditum est, et in Juris » humani, quod ab homine. Positivum Divinum dividitur in » Praecepta Veteris, et Novæ Legis. Lex vetus continebat » præcepta moralia, cæteromialia, et judicialia, de quibus vide » *S. Thom. 1. 2. q. 103.* Lex nova continet præcepta supernaturalia » Fidei, et Sacramentorum. Positivum humanum dividitur in » præceptum Juris Ecclesiastici, sive Canonicci, quod auctoritate » Ecclesiæ, scilicet Summi Pontificis, aut Concilii, statutum est : » et Juris Civilis, seu Politici, quod fundatur in potestate secu- » lari. »

104. — Certum est dari in hominibus potestatem ferendi leges ; » sed potestas hæc quoad leges Civiles a Naturâ nemini competit » nisi Communilitati hominum, et ab hâc transfertur in unum, vel » in plures, a quibus Communitas regatur. Hinc Sunnus Pontifex » nequit leges Civiles ferre, nisi in populos, qui ejus temporali di- » tioni subduntur. Poterit tamen abrogare, vel corrigere Leges » Civiles aliorum Principum, si opponantur æquitati. Ideo in » c. *Cum haberet. De eo qui duxit matr.* abrogatur lex prohibens » alimenti dari filiis illegitimis.

Reges autem et Principes Supremi, qui superiorem non agnos- » cant, Leges Civiles ferre possunt in suis ditionibus et ad eas in » conscientiâ obligare. Vide dicenda *hoc. l. n. 156.* Circa autem » Reginas Regni hæredes, dubitatur inter DD. Nam si conjugatæ » non sint, certum est posse ferre leges; si verò sint conjugatæ, » etiam, constante Matrimonio, ad ipsas pertinere potestatem gu- » bernandi, et inde ferendi leges, probabilius putant *Salm. c. 3.* » n. 10. cum *Suar. Pal. etc.* contra aliquos.

Eamdem potestatem habent Respublicæ. Aliæ verò Civitates » non exemptæ nequeunt ferre leges, nisi ex consuetudine, aut » concessione Principis. Possunt tamen aliqua statuta condere, qui- » bus vi contractus obligantur Cives ; vel alia præcepta statuere » temporalia (non perpetua); revocabilia tamen a Principe, qui- » bus subditi teneantur. Vide *Salm. ibid. n. 12.*

Quoad leges autem Ecclesiasticas, certum est adesse in Eccle- » siâ postatem eas ferendi immediate a Christo Domino Ecclesiæ » Institutore communicatam. Et hanc potestatem certò tenendum » est reperiri apud Summum Pontificem, tanquam Caput Uni- » versale, Christi Vicarium, et Successorem S. Petri, cui totum » Ecclesiæ regimen a Christo fuit commissum independenter a